

Став Европске мреже омбудсмана за децу (ENOC)
„Свеобухватно образовање о личним односима и сексуалности:
Право детета да буде обавештено“

усвојен на 21. Генералној скупштини ENOC-а, 21. септембра 2017., у Хелсинкију

Ми, чланови Европске мреже омбудсмана за децу (ENOC), апелујемо на наше владе, Европску комисију и Савет Европе да предузму све неопходне мере како би се обезбедило право детета на Свеобухватно образовање о личним односима и сексуалности.

ENOC је усвојио следећу дефиницију Свеобухватног образовања о личним односима и сексуалности (CRSE):

CRSE је процес добијања информација и формирања мишљења, уверења и вредности, као и стицања вештина за развијање блискости и за сопствену безбедност. То је такође и пружање подршке и очување узрасту одговарајућег позитивног става према себи, поштујући различитости и искуства безбедне блискости. CRSE користи приступ заснован на правима и фокусирању на род. CRSE обухвата научно тачне информације о људском развоју, међуљудским односима, наклоности, схватању телесног изгледа, анатомији и репродуктивном здрављу.

Имајући у виду међународне обавезујуће и необавезујуће правне инструменте, нарочито следеће:

- Конвенцију УН о правима детета (1989.);
- Општи коментар Комитета за права детета бр. 1 (2001.): Циљеви образовања;
- Општи коментар Комитета за права детета бр. 3 (2003.): ХИВ/СИДА и права детета;
- Општи коментар Комитета за права детета бр. 4 (2003.): Здравље и развој адолесцената у контексту Конвенције о правима детета;
- Општи коментар Комитета за права детета бр. 12 (2009.): о праву детета да слободно изрази своје мишљење (чл. 12);
- Општи коментар Комитета за права детета бр. 14 (2013.): о праву детета да његов најбољи интерес буде од првенственог значаја;
- Општи коментар Комитета за права детета бр. 15 (2013.): о праву детета на уживање највишег могућег стандарда здравља;
- Општи коментар Комитета за права детета бр. 18 (2014.): о штетним праксама;
- Општи коментар Комитета за права детета бр. 20 (2016.): о остваривању права детета у адолесценцији;
- Европску конвенцију о људским правима и основним слободама: члан 2. Протокола број 1.
- Конвенцију Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања (Ланзарот конвенција),

и након консултација са децом и младима који су учествовали у активностима

Европске мреже младих саветника (ENYA) коју води ENOC и који су дали групу препорука

изложених у наставку овог документа, ENOC се залаже да *свеобухватно образовање о личним односима и сексуалности* постане саставни део развоја права и добробити детета.

Тренутни задатак у вези са унапређењем квалитета CRSE јесте да се учини да ова мрежа још боље одговара на праве проблеме и питања са којима се деца и адолесценти боре. Постоји пуно супротстављених извора који нуде противречне информације о сексуалности и само неки од њих пружају поуздане чињенице које одговарају њиховом узрасту. CRSE помаже свој деци да истражују и негују позитивне вредности везане за њих саме и за њихово сексуално и репродуктивно здравље. CRSE садржи информације и дискусије о многим темама: породични живот, везе, култура и родне улоге, контрацепција, порођај и сексуално преносиве инфекције, телесни интегритет, а такође се бави и људским правима, сексуалном и родном разноликошћу и једнакошћу, као и опасностима у виду предрасуда, дискриминације и сексуалног злостављања. Деца и млади треба да науче о ризицима од сексуалног искоришћавања и злостављања како би могли да их препознају и заштите себе што је више могуће, као и да идентификују изворе подршке који су им доступни и дођу до њих.

Циљ *свеобухватног образовања о личним односима и сексуалности* јесте да свој деци пружи подршку када је у питању сексуално здравље, укључујући и образовање у раном детињству. То унапређује дечја права, здравље, вештине које доприносе њиховој безбедности, знање, позитивну слику о себи и телесно самопоуздање. Ово је потребно урадити и у оквиру образовања у раном детињству и у кући. Професионалним радницима су потребне јасне инструкције и информације о томе како да пруже одговарајућу подршку и деци и њиховим родитељима у смислу образовања деце о њиховом телу, личним односима и сексуалности.

ENOC инсистира на томе да морају да постоје државне регулативе и програми за CRSE. Школе морају да имају обавезне, доследне и систематске CRSE планове и садржаје базиране на потребама деце. Наставницима је потребан виши ниво обуке и способности. Услуге у вези са сексуалним здрављем деце треба да су им на дохват руке и на располагању када им је потребна помоћ. Треба да постоје образовне кампање које ће подстаћи младе да изграде сопствени идентитет и сексуалну оријентацију.

ENOC препоручује следеће активности у сврхе јачања CRSE:

1. Деца имају право да буду безбедна

Свеобухватно образовање о личним односима и сексуалности пружа значајну подршку развоју и расту деце и младих. На пример, образовање деце о безбедности промовише самопоуздање и самоувереност код деце, вештине суочавања са стресом, емотивну отпорност и добробит, вештине интеракције и добре међуљудске односе, и подстиче

их да причају о тешким темама. Образовање о безбедности учи децу вештинама које могу да им помогну да избегну злостављање од стране вршњака, насиље, провокације,

узнемиравање и сексуално злостављање или, ако се ипак нађу у таквим ситуацијама, да им помогну да се заштите, да се одбране и да пријаве случај одговорној одраслој особи у коју имају поверења. Ово са друге стране чини одрасле осетљивијим за проблеме деце и младих.

Једно од погрешних схватања је да деци треба дати одговор само ако они поставе питање и само на то постављено питање. Тиме се не узима у обзир чињеница да се деца рано социјализују и уче о табуима и нормама, што може да значи да они највероватније неће ништа питати. Ово је нарочито случај уколико је у питању тема која је одраслима непријатна, када осетљива, повучена и уплашена деца углавном ћуте.

Такође, деца нису увек свесна својих права или етичких питања, нити способна да питају о њима. Из ових разлога, треба их подстицати да питају, промишљају и да изражавају своје мишљење.

ENOC апелује на владе да подрже родитеље и професионалне раднике да слушају децу и оснаже их да изражавају своје ставове, а такође и страхове. Родитељи и професионални радници морају имати смернице у испуњавању овог задатка и мора им се пружити помоћ у обезбеђивању образовања о сексуалности и личним односима.

2. CRSE као део образовања од раног детињства надаље

Деца изражавају своју сексуалност и радозналост на више начина у кући, вртићу и школи, али одрасли могу да им ускрате њихово право и потребу за образовањем о сексуалности. На пример, деца узраста од 0 до 6 година могу свакодневно да постављају питања или изражавају своју сексуалност кроз своје понашање. Образовни радници и неговатељи у раном детињству обично немају обуку и инструкције како да одговоре деци и морају да нагађају шта се сматра нормалним, девијантним или алармантним понашањем. Треба обезбедити да се деца не плаше да се обрате одраслима са било којим питањима или проблемима и да се одговори на сва питања која деца имају.

Страхови и заблуде изазивају отпор према CRSE које је усклађено са узрастом деце. И сами одрасли су врло ретко имали у свом детињству високо-квалитетно и њиховом степену развоја одговарајуће CRSE, а многи од њих имају лоша искуства да им је информација пружена на погрешан начин. Ово код њих ствара разумљиве страхове, бриге и жељу да заштите своју децу. Поред тога, неквалитетне информације доступне на интернету и садржај који угрожава развој деце додатно наглашавају потребу да се деци и њиховим родитељима или старатељима пружи образовање о сексуалности које

је квалитетно и које узима у обзир специфичне потребе и њих и детета.

Различите су способности и спремност професионалних радника да примењују CRSE, тако да деца не добијају уједначене, поуздане одговоре и информације које одговарају њиховом узрасту како би се осигурала њихова добробит и правилан развој. Може се

десити да се симптоми здравствених проблема или злостављања превиде или игноришу. Младој особи су потребне благовремене исцрпне информације из свих области CRSE. Треба планирати и договарати како да се одговори, на пример, на питања о трудноћи, како до ње долази и порођају. ENOC напомиње да је обавезно „здравствено образовање“ које обухвата наставни програм CRSE утицало на смањење броја абортуса код тинејџера¹.

ENOC препоручује да се обавезно високо-квалитетно CRSE укључи у образовање у раном детињству, као и у основно и средње образовање. Професионални радници, нпр. наставници, уз подршку спољних актера, морају да имају адекватно CRSE образовање и одговарајућу обуку на радном месту.

3. Здравствена заштита и услуге саветовања треба да одговарају потребама деце

Део високо-квалитетне CRSE јесте пружање деци лако доступних услуга здравствене заштите које им омогућавају добијање савета и услуга. Нарочито је важно да ове услуге поштују право детета да буде информисано и право на приватност. Деца такође морају да имају омогућен независан приступ овим услугама. Поред тога, контрацепција треба да је бесплатна. Препоручује се да ове услуге буду интегрисане у школску средину. Ово може побољшати приступ одговарајућим информацијама и услугама.

Професионалне вештине здравствених радника су у знатној мери дефинисане њиховом способношћу да саслушају децу и њиховим вештинама које се односе на директан контакт са децом, лицем у лице. Професионални радници морају да имају довољно времена да упознају децу. Морају да поседују изразите способности и прави став за суочавање са, на пример, питањима везаним за род и сексуалне мањине и за елиминисање дискриминације LGBTIQ особа. Кључно је схватити да дете може да постави питања у вези са личним односима и сексуалним здрављем током редовних, периодичних здравствених прегледа.

ENOC препоручује побољшање квалитета и доступности услуга везаних за

¹ Кирби Д.Б., Ларис Б., Ролери Л.А.. Образовни програми о ХИВ-у и сексу: њихов утицај на сексуално понашање младих широм света. Здравље млађих адолесцената 2007; 40(3):206-217. и Аптер Д. Програми сексуалног образовања и службе за сексуално здравље: линкови за боље сексуално и репродуктивно здравље. Међу нама 2016; 69:12-13.

сексуално здравље. Способности здравствених радника за директан контакт са децом и адолесцентима морају се побољшати.

4. База знања се мора унапредити

Европа нема података о квалитету и нивоу CRSE за децу. Уз податке о тренутној ситуацији, било би могуће развити услуге, направити неопходне планове за заговарање и унапредити стратегије за комуникацију.

Владе морају да развију индикаторе за мерење сексуалног здравља деце и адолесцената. Међутим, није довољно само доћи до података; треба разговарати са децом како би се

чули њихови ставови и искуства. Важно је да ти индикатори садрже како податке о искуствима деце и адолесцената, тако и податке о добробити деце доступне у различитим архивама података.

ENOC препоручује да Европска комисија и Савет Европе заједно започну припрему периодичног, нпр. сваке три године, извештаја о стању CRSE намењеном деци. Државне и регионалне владе треба да покрену кампање на друштвеним мрежама о образовању о личним односима и сексуалности.

5. Међународни споразуми су обавезујући за све државне актере – обавезе из међународних споразума морају се озбиљно схватати

Конвенција УН о правима детета даје сваком детету право на CRSE. Деца имају право да буду информисана, право на образовање, право на здравствену заштиту и право на недискриминацију. Културни и религиозни разлози не могу да надјачају обавезу државе да поштује међународно право.

Европски омбудсмани за децу препознају потребу да се унапреди ефикасно и на правима засновано остваривање дечијих права. Поред обавеза наведених у Конвенцији УН о правима детета, у сврхе промовисања сексуалног здравља деце потребно је познавати Опште коментаре издате од стране Комитета УН за права детета.

ENOC апелује на владе да предузму ефикасне мере за спровођење CRSE и да у својим периодичним извештајима Комитету УН за права детета наводе мере предузете у циљу промовисања CRSE.

ПРЕПОРУКЕ ЕВРОПСКЕ МРЕЖЕ МЛАДИХ САВЕТНИКА (ENYA)

Као део рада на овом документу, ENOC је сарађивао са децом и младима из читаве Европе и они су дали бројне препоруке где неке од њих одражавају претходно

наведено, док се друге разликују. Ове препоруке су наведене овде као кључни показатељ значаја добијања информација управо од оних који су директно погођени постојећим лошим CRSE програмима у разним земљама.

- У наставни програм свих школа треба увести обавезан предмет који се неће оцењивати, о личном и друштвеном развоју, укључујући и сексуално образовање, и тај предмет треба да држе посебно обучени професионални радници. Са њим треба почети у основној школи и наставити током средње школе, и он треба да буде прилагођен узрасту ученика. Овај предмет треба да се бави емоционалним аспектима сексуалности и личних односа и да пружи информације о задовољству, љубави, осећањима и сексуалним праксама,
- концепту пристанка, родним и трансродним идентитетима, законодавству везаном за релевантна питања, итд. То би требало да буде прилика за децу да поставе сва питања која имају, без табуа.
- Интерактивни разговори младих о сексуалном образовању треба да се одвијају у школама, уз подршку стручних радника који треба да помогну деци и младима да изграде здраве односе и идентификују нездраве односе у којима има злостављања. У овим разговорима треба користити одговарајућа средства прикладна за децу, као што су анимације, видео снимци, филмови, итд.
- Треба нормализовати различите односе и њих не треба више истицати, и треба престати са дискриминацијом LGBTIQ особа.
- У свим школама треба да постоје саветници који су на располагању ученицима. Ови саветници треба да поседују релевантно образовање и искуство, да могу коректно и озбиљно да одговоре на проблеме ученика, помогну им да те проблеме превазиђу и дају им савете. Школско особље треба да буде способно да упути ученике на службе које им могу пружити подршку или на стручњаке у тој заједници, када је то потребно, за одговарајуће проблеме.
- Сви наставници треба да су посебно образовани да помажу младима да изграде здраве односе и идентификују нездраве односе у којима има злостављања. Педагози треба да буду обучени да препознају LGBTIQ дискриминацију, сексуално узнемиравање и да могу слободно да разговарају о емоционалном и сексуалном образовању ако је то потребно.
- Треба развити образовне кампање које ће подстаћи младе да формирају сопствени идентитет и сексуалну оријентацију.
- У школама треба да постоје родно неутрални тоалети.
- Треба уклонити друштвену стигму која се везује за невиност. Повећати казне за докторе који издају потврде о невиности.

- Омогућити младима приступ средствима за контрацепцију.
- Обука за родитеље треба да обухвата како да они разговарају са децом о сексу без осуђивања, као и елиминисање табуа. Заједничке активности треба тако организовати да укључују и родитеље и децу да би се подстакла комуникација и да млади могу да питају за помоћ.

Проследити:

Владама држава чланица ЕНОС
Европској комисији
Савету Европе
Комитету УН за права детета
Светској здравственој организацији
Агенцији ЕУ за основна права
УНИЦЕФ-у
„Eurochild“ мрежи